श्रीः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

श्रीमान् वेङ्कटनाथार्यः कवितार्किककेसरी।
वेदान्ताचार्यवर्यो मे सन्निधत्तां सदा हृदि॥

कवितार्किकसिंह सर्वतन्त्रस्वतन्त्र
श्रीमद्वेदान्तदेशिक विरचितं महाकाव्यं

॥ यादवाभ्युदयः ॥

॥ चतुर्दशः सर्गः ॥

This document[*] has been prepared by

Sunder Kidambi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness *śrīmad āṇḍavan* of *śrīraṅgam*

[*]This was typeset using LaTeX and the **skt** font.

श्रीः
श्रीमते रामानुजाय नमः
श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

॥ यादवाभ्युदयः ॥

॥ चतुर्दशः सर्गः ॥

अथैकदा रोधसि पश्चिमोदधेः
अदभ्रसत्राजितभक्तियन्त्रितः।
त्रयीमयश्चन्द्रसमीकृतद्युतिः
प्रसेदिवान् प्रादुरभूद्दिवाकरः॥ १४.१ ॥

अनल्पतेजोनिधिमप्रमाद्यतां
प्रसूतिमिष्टस्य धनस्य भूयसः।
स्वकण्ठलग्नं द्युमणिः स्यमन्तकं
महामणिं भूमिभृते वरं ददौ॥ १४.२ ॥

तमुग्रसेनार्थमियेष कंसजित्
न वार्यते राजनि रत्नहारिता।
प्रतीत्य सत्राजित एतदप्रियं
क्वचिन्निचिक्षेप गुणाधिके मणिम्॥ १४.३ ॥

यदेकमेकेन च लब्धमेकतो
रसेन रत्नामिषमर्थकाङ्क्षिणा।
बभूव तद्बन्धुविरोधमादधत्
क्रमाद्बहूनां विनिपातकारणम्॥ १४.४ ॥

स्यमन्तकोदन्तविशेषसंभवां
मृषाभिशस्तिं शमयन्नथात्मनः।
प्रसेनविध्वंसकसिंहघातिनो
बिलं ययौ जाम्बवतो बलानुजः॥ १४.५ ॥

www.prapatti.com

स्तनन्धयोपान्तनिबद्धगीतया
    ददर्श धात्र्या विधृतं करेण सः।
धनाष्टभारप्रभवं दिनेदिने
    मणीश्वरं दर्शितकौस्तुभश्रियम्॥ १४.६ ॥

जिघृक्षया दत्तदृशं च तत्र तं
    जरानिरुद्धोऽपि जवेन जाम्बवान्।
अरोधनीयं विबुधैरपि स्वयं
    रुरोध नैसर्गिकसत्त्वरोषितः॥ १४.७ ॥

मलिम्लुचं कञ्चिदिवागतं हरिं
    वनेचरः प्रेक्ष्य तदर्हविक्रियः।
अहेतिहस्तं स्वयमप्यनायुधः
    प्रसह्य तं बाधयितुं प्रचक्रमे॥ १४.८ ॥

अनन्यतन्त्रस्य पितुः पितामहः
    सुतस्य चाऽऽरब्धमवेक्ष्य संयुगम्।
समीहितोदर्कमिदं द्वयोरिति
    प्रबुध्यमानो न निरोधमादधे॥ १४.९ ॥

मिथस्तयोरस्तदयं विमश्नतोः
    अनायुधं युद्धमपेतकैतवम्।
अकल्पित प्राश्निकमन्ववैक्षत
    स्वयं चतुर्भिर्दशभिश्च साक्षिभिः॥ १४.१० ॥

अरिष्टचाणूरमुखेष्वलक्षितं
    प्रदर्शयन् ऋक्षपतेः पराक्रमम्।
चिरं ददौ युद्धमचिन्त्यचेष्टितो
    मनस्विनस्तस्य मधुप्रभञ्जनः॥ १४.११ ॥

प्रकीर्यमाणा निजमुष्टिमुद्गर-
    क्षताकृतेर्जाम्बवतः क्षतोद्भवैः।

रराज रामावरजस्य सा तनुः
सशक्रकोपा वसुधेव शाद्वला॥ १४.१२ ॥

स ऋक्षराजः क्षतजैर्जयश्रियः
कुचार्पितैः कुङ्कुमकर्दमैरिव।
परिष्कृताङ्गः प्रचितोन्नताकृतिः
सगैरिकक्ष्माधरसंपदं दधौ॥ १४.१३ ॥

अशेषयज्ञाग्रहरं समागतं
जिगीषयाऽनुव्रतया स दीक्षितः।
अतोषयत् संयुगसप्ततन्तुना
विभाव्य ऋत्विग्विधिना भुजादिभिः॥ १४.१४ ॥

तलप्रहारैरथ मुष्टिपातनैः
पदाभिघातैर्भुजयन्त्रपीडनैः।
मिथः प्रतिक्षेपपुनर्गृहीतिभिः
नियुद्धचर्यानिपुणौ निजघ्नतुः॥ १४.१५ ॥

कृतप्रतीकारविशेषतोषितौ
परस्परच्छिद्रनिवेशितेक्षणौ।
दिशागजेन्द्राविव दर्पदुर्मदौ
दिनानि तौ निन्यतुरेकविंशतिम्॥ १४.१६ ॥

अहीयत प्रत्यहमृक्षभूपतिः
स्वलीलया कंसरिपुः समैधत।
तमःप्रकाशाविव तौ दिनागमे
बभूवतुः संयति पूर्वपश्चिमौ॥ १४.१७ ॥

स तेजसा यादवतिग्मतेजसः
समिध्यमानेन निवारितोन्नतिः।
शरन्नदीपूर इव स्फुटाशयः
शनैः शनैः शान्तिमवाप जाम्बवान्॥ १४.१८ ॥

www.prapatti.com

वलीभिरापादतलं तरङ्गितः
    सिरालुदेहः पलितैः सितासितः।
चिरप्रवृत्ताहवसम्भृतश्रमो
    न चेतसा ऋक्षपतिः प्रचुक्षुभे॥ १४.१९ ॥

स्वविक्रमादप्रतिमात् सुरद्विषां
    भयानकादानकदुन्दुभेः सुतः।
अबिभ्यतं प्रक्ष्य तमृक्षपुङ्गवं
    महासुरं केवलमस्मरन्मधुम्॥ १४.२० ॥

युगान्तदम्भोलिनिपातभीषणैः
    निहन्यमानं निजमुष्टिमुद्गरैः।
स्वनाभिपद्मोद्भवजृम्भिकासुतं
    बलानुजन्मा युधि बह्वमन्यत॥ १४.२१ ॥

दशाननायोधनकेलिकिङ्करं
    परामृशन्नृक्षपतिं परः पुमान्।
बलीयसस्तस्य वहूपकारवित्
    बभञ्ज दर्पं भुजयन्त्रलीलया॥ १४.२२ ॥

तमादितो मानुषमात्रमागतं
    सदृक्षमृक्षाधिपतिस्ततः परम्।
अथाधिकं सामिनिरुद्धपौरुषः
    क्रमादमीमांस्यममंस्त कर्मभिः॥ १४.२३ ॥

उवाच चैनं विधिवक्त्रसम्भवः
    स्वविक्रमप्रीतमनुक्रमाद्विदन्।
सगद्गदं सन्नमितेन मौलिना
    नखत्विषा पुष्पितमञ्जलिं वहन्॥ १४.२४ ॥

अहो महत् सत्त्वमहो पराक्रमः
    त्वमीश्वरो नूनमहो निरीश्वरः।

www.prapatti.com

अतीतदेवासुरनागनैर्ऋतः
पतिः पतीनां प्रतिभाति मे भवान्॥ १४.२५ ॥

अनेकमन्वन्तरदर्शिना मया
न खल्वरामो ददृशे भवादृशः।
निजौजसा नैर्ऋतयूथघातिनं
नियोधयन् यन्निभृतं प्रवर्तसे॥ १४.२६ ॥

गुणैरपि प्रत्यवमृश्यते भवान्
दशाननाद्वीर्युधि दृष्टवैभवः।
श्रुतं मया सिद्धजनादिह स्वयं
गुहाशयः प्राप्स्यति ते गुहामिति॥ १४.२७ ॥

वनं तदेतन्महितं तपोवनं
गिरिं च वेद्मि त्रिदिवेश्वरालयम्।
पचेलिमं किन्नु तपो बिलस्य मे
प्रसाधितं यत्तव पादपांसुभिः॥ १४.२८ ॥

स्वनाभितः सप्तमजन्मभागिनो
विजृम्भमाणस्य विधेर्यदृच्छया।
त्वमेव मां वेदमधुव्रताश्रितात्
मुखाब्जतः स्वानुचरं व्यजीजनः॥ १४.२९ ॥

त्रिभिः क्रमैर्दीव्यति दिव्यवामने
स्वमायया मोहितदानवे त्वयि।
जगन्ति विश्वानि मितानि विष्णुने
त्यघोषयं द्रागिव जैत्रघोषणाम्॥ १४.३० ॥

जिघांसिते देव दशानने त्वया
हतारिसङ्घैर्हरियूथपैर्वृतः।
अवर्तयत् सूर्यसुतस्य सन्निधा-
वयं जनः किङ्करवृत्तिमाहवे॥ १४.३१ ॥

गतेषु सुग्रीवमुखेषु तावकं
    पदं तदप्राप्यमहं त्विह स्थितः।
त्वदीक्षणात् प्राप्तफलोऽस्मि साम्प्रतं
    जरन् पुनर्यौवनमाप्तवानिव॥ १४.३२॥

न तादृशाः सम्प्रति सन्तिभूतले
    ऋते भवन्तं प्रतिसन्धिभावनैः।
हनूमतैकेन विभीषणेन वा
    मयाऽपि वा सोऽयमिति त्वमूह्यसे॥ १४.३३॥

रसावहैरेकधियां रसायनैः
    शुभैः श्रुतिश्रेणिशिरोविभूषणैः।
अपेतभारामतिदेवमानुषैः
    विहारभेदैरवनीं विधास्यसि॥ १४.३४॥

विशुद्धमिश्रैश्चतुरश्रवृत्तकैः
    अगाधतुङ्गैः प्रमितामितक्रमैः।
अनन्यभावाननुकम्पते भवान्
    अचिन्त्यचिन्त्यैरवतारनाटकैः॥ १४.३५॥

न वर्धसे कर्मभिरीश साधुभिः
    न हीयसे च त्वमसाधुभिः कृतैः।
जगत्परित्राणपरेण केवलं
    विधिर्निषेधश्च न लङ्घ्यते त्वया॥ १४.३६॥

गुणोदधिस्त्वं गुणकर्बुरात्मना
    तिरस्करिण्या पिहितात्मदृष्टिभिः।
न दृश्यसे देव सदा सहैव सन्
    दिदृक्षमाणैरपि देवदानवैः॥ १४.३७॥

जगत्त्वान्तर्बहिरप्यमुष्य च
    त्वमेवमेवंविधचित्रवैभवः।

समाधिदृष्ट्या मुनिभिः समीक्ष्यसे
सनातनो नूतनभूमिकाश्रितः॥ १४.३८ ॥

तवैव सङ्कल्पकलांशतः क्वचित्
समर्थवादाः परमेष्ठिनामपि।
त्वयि प्रतिद्वन्द्विनि कस्य किं बलं
क एव जेता न भवेत्त्वयेक्षितः॥ १४.३९ ॥

असह्यमेतन्मधुकैटभादिभिः
स्वतल्पसारोल्बणबाहुना त्वया।
निपीडनं यन्निबिडं विषह्यते
मयाऽल्पसत्त्वेन तवैव तद्बलम्॥ १४.४० ॥

त्वया जितोऽहं क इवाजितः परो
न रुध्यसे नाथ मया न किं परैः।
दयालुनाऽपास्यत दर्प एव मे
भुजाहवे च व्युदपादि भूष्णुता॥ १४.४१ ॥

न नीतिवर्तन्यतिलङ्घिता मया
न च त्वदादेशविपर्यये स्थितः।
तथाऽपि सर्वाधिकसत्क्रियोचिते
विरुद्धचेष्टा विदधे विमोहितः॥ १४.४२ ॥

जगत्पते जाम्बवतीमिहार्हणां
गृहाण पत्नीं गृहमागतः स्वयम्।
मणिं च दिव्यं द्युमणेः स्यमन्तकं
युतं धनैर्यौतकमर्पयामि ते॥ १४.४३ ॥

ममाऽऽत्मजाऽपि श्रियमेवमप्सरः
प्रसूतिरेषा वहती श्रिया समाम्।
त्वदर्हशीलादिगुणप्रसाधिता
स्वयं वृणीतेऽद्य भवन्तमेकधीः॥ १४.४४ ॥

त्वदागमादृक्षबिलं परं पदं
त्वदीक्षणात् सूरिगणा इमे वयम्।
त्वदाश्रयात् सिन्धुसुतेव मत्सुता
त्वया धृतोऽसौ मणिरस्तु कौस्तुभः॥ १४.४५॥

त्वदाहितस्वातिशयैः स्वयोगतः
परत्र साध्योऽतिशयः स्थिरत्रसैः।
अनन्यसाध्यातिशयस्य तस्य ते
स्वशेषताऽसौ न विघातमर्हति॥ १४.४६॥

स्वयोगभूम्ना चुलकीकृताखिलैः
मुकुन्द देवैरपि किं न मुह्यते।
विवेकवैराग्यविदेशवर्तिना
वनौकसा मांसदृशा मया न किम्॥ १४.४७॥

अभार्गवो नापनयेत न क्वचित्
न वक्त्यसाधून्यबृहस्पतिर्न च।
अवासवो न च्यवते न चाहवा-
दते च ते तद्वदहं तु किं पुनः॥ १४.४८॥

भवार्णवे कर्मविपाकवात्यया
भवद्भिरावर्तगणैः परिभ्रमन्।
कृतोपरोधः कृपया त्वदीयया
भवत्पदं कूलमिव प्रपद्यते॥ १४.४९॥

अविन्दतस्त्वाममितामृतोदधिं
विगाढतृष्णाविवशान्तरात्मनः।
विगाहनीयाः प्रतिभान्ति वीचिका
मरीचिकानामिव भोगसम्पदाम्॥ १४.५०॥

गुणोदधिं यः प्रमितप्रमाणया
गिरा त्वदीयं परिमातुमिच्छति।

www.prapatti.com

स पातुमीहेत समग्रचापलः
सरोजनालेन पयःपयोनिधिम्॥ १४.५१ ॥

अकर्मतन्त्रस्य जगन्ति कर्मभिः
निबध्यमानानि विमुञ्चतस्तव।
अलीकलेशैरनुपप्लुता स्तुतिः
तथाऽप्यकल्प्येयमयावदुक्तितः॥ १४.५२ ॥

अजानत त्वन्महिमानमद्भुतं
विमोहितं देव तवैव मायया।
कृतापराधं कृपया वशीकृतः
क्षमस्व मामित्यपतत् क्षमातले॥ १४.५३ ॥

विलूनमूलद्रुमसन्निभं स तं
विलक्षमुत्थाप्य विहारयादवः।
प्रियाङ्गरागव्यतिहारगन्धिना
भुजान्तरेणोपजुगूह सादरम्॥ १४.५४ ॥

स कन्यकारत्नमचिन्त्यवैभवं
वदान्यरत्नं च समं समर्पयन्।
सरस्वतीवल्लभवक्त्रसम्भवो
महामनाः पूर्णमनोरथोऽभवत्॥ १४.५५ ॥

वनौकसां पत्युरहीन्द्रशोभिना
विमथ्यमानादचलेन बाहुना।
ननन्द लब्ध्वा हृदयङ्गमां प्रियां
मणिं च दिव्यां मधुकैटभान्तकः॥ १४.५६ ॥

स्तनापदेशस्तबकावभासिनी
विलासभेदैरभिनीतपल्लवा।
रमापतौ गारुडभूधरद्युतौ
रसाधिका रत्नलतेव सा बभौ॥ १४.५७ ॥

सविस्मया पूर्वमथ प्रमोदिनी
ततो मदारम्भमिवाभिजग्मुषी।
तदन्यसंस्कारनिरोधतः क्रमात्
तदीक्षणे तन्मयतामवाप सा॥ १४.५८ ॥

स पर्यणैषीत् त्रिदशैरुपस्थितो
विधिर्यदाज्ञा विधिजन्मनः सुताम्।
बिले तदीये विबुधालयोपमे
विकल्प्यमानाकृतिमप्सरोगणैः॥ १४.५९ ॥

अवाप्य जामातरमादिपूरुषं
जगत्प्रतीक्ष्यत्वमवाप जाम्बवान्।
विदर्भराजेन विदेहभूभृता
समक्रमं दुग्धपयोधिना च सः॥ १४.६० ॥

मनुष्यभावाभिनयव्यवस्थितां
कुशीलवार्हां कुहनां वहन् प्रभुः।
पुनस्तमृक्षेन्द्रपदानुभूतये
परं च भोक्तुं पदमन्वमन्यत॥ १४.६१ ॥

प्रहृष्यता जाम्बवता निवेदितां
प्रवालजाम्बूनदरत्नसंहतिम्।
प्लवङ्गभल्लूकगणैरनुप्लवैः
अविप्लवां द्वारवतीमजीगमत्॥ १४.६२ ॥

ततस्तमामन्त्र्य चतुर्मुखात्मजं
प्रतिप्रयातः स्वपुरीं प्रियासखः।
स्यमन्तकं संसदि दानवान्तकः
स्वतोऽनघः स्वामिवशे न्यवीविशत्॥ १४.६३ ॥

जगत्पतिं जाम्बवतीसखं तदा
नियुद्धचिह्नैः परिकर्मिताकृतिम्।

www.prapatti.com

निरीक्ष्य तं द्वारवतीनिवासिनो
    ननन्दुरानन्दजलाविलेक्षणाः॥ १४.६४ ॥

अपेतसम्मोहमिवात्मवेदिनं
    दिवाकरं राहुमुखादिवोद्गतम्।
अमंस्त नागेन्द्रमिवास्तशृङ्खलं
    प्रशान्तवाच्यं प्रकृतिर्यदूद्वहम्॥ १४.६५ ॥

जिताहितो जाम्बवतीनिषेवितः
    स तत्र सत्राजितसात्कृते मणौ।
स्वचौर्यदुर्वादममार्जयत् स्वयं
    न विद्यते यस्य न किञ्चिदण्वपि॥ १४.६६ ॥

स्यमन्तकस्य द्युमणेरिव त्विषा
    निमेषमापुः कुमुदाकरा इव।
ह्रिया च मिथ्यापरिवादिनस्तदा
    परे च पद्मा इव तद्विपर्ययम्॥ १४.६७ ॥

स्वगोचरानेवमगोचरो गिरां
    बलानुजो बालधियामपाहरात्।
रहः सु रथ्यासु च लब्धसम्भवान्
    अवर्णवादाननघो गुणार्णवः॥ १४.६८ ॥

अकीर्तिरारोप्यत कीर्तिरागता
    यदप्रियं प्रोचुरिदं प्रियाप्तये।
न कर्मतन्त्रेषु मतेरमोहता
    न च स्वतन्त्रे स्युरनिष्टहेतवः॥ १४.६९ ॥

प्रशान्तखेदः प्रतिलभ्य सन्मणिं
    जगद्विनेतुर्वसुदेवजन्मनः।
ददौ धरित्रीमिव सद्गुणाधिकां
    स सत्यभामां तनयां नयाम्बुधिः॥ १४.७० ॥

यथा गिरीशो गिरिराजसम्भवां
 पुलोमकन्यां च दिवौकसां पतिः।
स्वयं च दुग्धोदसुतां सुधासखीं
 तथा स रेमे सदृशीमवाप्य ताम्॥ १४.७१ ॥

अनुव्रता कामकलास्वधीतिनी
 विचित्रशस्त्रास्त्रविहारवेदिनी।
बहुप्रियस्यापि हरेरतीव सा
 बभूव देवी बहुमानगोचरा॥ १४.७२ ॥

यथा न खेदाय गतः क्षणो भवेत्
 यथा च तन्वीत न भीतिमायतिः।
अनन्तनिष्कम्पगुणामनुक्षणं
 प्रियः प्रियां प्रीतिमलम्भयत्तथा॥ १४.७३ ॥

स वल्लभाभिस्तिसृभिः प्रकाशयन्
 परत्वमाद्यं प्रतिपन्नषड्गुणः।
नयो महीयानिव शक्तिभिः समं
 समेतसिद्धिः प्रचिकाय सम्पदम्॥ १४.७४ ॥

स्वदिव्यदेहप्रकृतीरिवापराः
 पराश्च देवीरवृणीत पञ्च सः।
यथार्हसेवावसरे प्रमाद्यतां
 यदन्वितः सन्नभिगम्यतां ययौ॥ १४.७५ ॥

अखण्डिताशोक्तिभिरेकवृत्तितः
 स ताभिरन्योन्यसमन्वितात्मभिः।
विभूषयामास विभूतिवैभवं
 दिशाभिरष्टाभिरिवात्मनः पदम्॥ १४.७६ ॥

अवाप्य देव्यः पतिमग्र्यनायकं
 महौजसं मन्मथसूत्रसंयताः।

www.prapatti.com

उदग्रसद्वंशभुवो मिथः समाः
    सुवृत्तमुक्तावलि सौम्यतां ययुः॥ १४.७७ ॥

आदौ लक्ष्मीरभजत हरिं रुक्मिणीरूपदृश्या
    प्रापुस्तस्याः प्रतिनिधिपदं तत्प्रियाः सप्त देव्यः।
सिद्धीरष्टौ दधदिव तदा सेवितस्ताभिरेकः
    क्रीडायोगी निरवधिमसौ निर्वृतिं निर्विवेश॥ १४.७८ ॥

प्राचीनासु प्रकृतिषु यथा प्रादुरासन् प्रजौघाः
    तद्वज्जाताः सममिव जगन्नेतुरष्टासु तासु।
पश्चात्प्राप्तप्रणयिनि तथा षोडशस्त्रीसहस्त्रे
    तेषामेकः किमयमथवा तत्समानो बभूव॥ १४.७९ ॥

शमितनिगमखेदैः साधुभिः श्लाघनीयं
    चरितमिदमुदारं तस्य चाणूरहन्तुः।
श्रुतमनुकथितं वा शुद्धिमग्र्यां दधानं
    समतनुत पृथिव्यां शाश्वतं धर्मसेतुम्॥ १४.८० ॥

॥ इति कवितार्किकसिंहस्य सर्वतन्त्रस्वतन्त्रस्य
श्रीमद्वेङ्कटनाथस्य वेदान्ताचार्यस्य
कृतिषु यादवाभ्युदये माहाकाव्ये
चतुर्दशः सर्गः ॥

www.prapatti.com